

KAZAKİSTAN VE TÜRKİYE’DE OĞUZLARIN SOSYAL HAYATI, DİNİ İNANÇLARI VE KÜLTÜRÜNÜN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: 8-16. YÜZYILLAR

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE SOCIAL LIFE, RELIGIOUS BELIEFS
AND CULTURE OF THE OGHUZ IN KAZAKHSTAN AND TURKEY: 8TH-
16TH CENTURIES

ALPASLAN DEMİR*

Sorumlu Yazar

NURKEN KUZEMBAYEV**

BİBİGUL AKSHULAKOVA***

Öz

Kazakistan ve Türkiye’deki Oğuz boylarının sosyal yaşamı, iktisadi hayatları, dini inançları ve kültürlerinin karşılaştırmalı analizi, tarih biliminde çok az çalışılmış bir konudur. Bahsi geçen konu üzerinde çalışmak, Oğuzların Orta Asya’dan Anadolu’ya göç sürecinde sosyal, iktisadi ve inanç bağlamında ne ölçüde değiştiğini, hangi kültürel özelliklerinin korunduğunu ve hangilerinin zaman içinde kaybolduğunu anlamaya yardımcı olacaktır. Bu çalışmada Oğuzların en erken tarihinden itibaren tarihi serüvenleri ve idari sistemleri kaynaklar çerçevesinde ele alınmakta, özellikle İslâmiyet’e giriş süreçlerinin etkileri üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede 8-16. yüzyıllar arasında Oğuzların Kazakistan ve Türkiye’deki göçebelikten yerleşik hayata geçişleri, mesken bağlamında yaşam tarzları, giyim kültürleri, aile hayatları, ad verme geleneklerini içeren sosyal hayatları; inanç sistemleri ve inanç sistemlerindeki değişimlerin sosyal hayatlarına yansımaları; iktisadi hayatları, geçim kaynakları ve iktisadi hayatlarının süreç içerisindeki değişimleri ele alınmaktadır. Oğuzlar, Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanan geniş bir coğrafyada yaşamış ve farklı kültürlerle etkileşimde bulunmuştur. Bu etkileşimler, Oğuz kültürünün zaman içinde zenginleşmesine yol açmıştır. Göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata geçiş sürecinde sosyal yapıları, dini inançları ve kültürel öğeleri büyük ölçüde etkilenmiştir, ancak Oğuzlar kökenlerine ait birçok kültürel ögeyi de korumuştur. Bu sayede Oğuzların temel kimliği ve kültürel mirasları yüzyıllar boyunca korunmuştur.

Anahtar kelimeler: Oğuzlar, Kazakistan, Türkiye, Konargöçer, Sosyo-ekonomik hayat.

Abstract

As evident from the literature review, the comparative analysis of the social life, economic life, religious beliefs and culture of the Oghuz tribes in Kazakhstan and Turkey is significantly underexplored subject in historical science. Studying this topic will help to understand to what

Araştırma Makalesi / Künye: DEMİR, Alpaslan, KUZEMBAYEV, Nurken, AKSHULAKOVA, Bibigul. “Kazakistan ve Türkiye’de Oğuzların Sosyal Hayatı, Dini İnançları ve Kültürünün Karşılaştırmalı Analizi: 8-16. Yüzyıllar”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 115 (Eylül 2025), s. 127-143. <https://doi.org/10.60163/tkhebvva.1593975>

* Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, E-mail: alpaslan.demir@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2397-8293.

** Doç. Dr., Margulan Üniversitesi, Beşeri Bilimler Yüksekokulu, Tarih Bölümü, E-mail: nurken_pavlodar@inbox.ru, ORCID: 0000-0001-8427-5615.

*** Kıdemli Öğretim Üyesi, L. N. Gumilyov Avrasya Ulusal Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Tercümanlık Teori ve Uygulama Bölümü, E-mail: akshulakova_bk@enu.kz, ORCID: 0000-0003-0443-5119.

extent the Oghuz changed socially, economically and religiously during their migration from Central Asia to Anatolia, which cultural characteristics were preserved and which were lost over time. In this study, the historical trajectories and administrative systems of the Oghuz from their earliest history are examined within the framework of the sources, with a particular emphasis on the effects of their conversion to Islam. In this framework, the transition of the Oghuz from nomadic to sedentary life in Kazakhstan and Turkey between the 8th and 16th centuries, their social life including their lifestyle, clothing culture, family life, naming traditions in the context of housing; their belief systems and the reflections of changes in their belief systems on their social life; their economic life, livelihoods and changes in their economic life in the process are discussed. Oghuz lived in a wide geography extending from Central Asia to Anatolia and interacted with different cultures. These interactions led to the enrichment of Oghuz culture over time. During the transition from nomadic to sedentary life, their social structure, religious beliefs and cultural elements have been greatly affected, but the Oghuz have also preserved many cultural elements of their origins. In this way, the basic identity of the Oghuz and their cultural heritage have been preserved for centuries.

Key Words: Oghuz, Kazakhstan, Turkey, Semi-nomad, Socio-economic life.

Giriş

Oğuzların Orta Asya'daki erken tarihi, döneme ait tarihi kaynakların azlığı nedeniyle çok fazla bilgiye ulaşılamayan çetrefilli bir konudur (Golden, 1992, 206). Buna “Oğuzlar” ve “Toguz-Oguzlar” gibi farklı etnik grupları ifade eden farklı etnik isimlerin karıştırılması sorunu da eklenmelidir. Yani tarih biliminde “Oğuzlar” ve “Toguz-Oğuzlar” ı ifade eden etnonimlerde hala bir karışıklık sorunu vardır. Sonuç olarak, Oğuz boy birliğinin etno-politik tarihinin başlangıcına dair net bir tanıma sahip değiliz. Oryantalist O. Pritsak, 744 yılında göçebe Uygurların (Toguz-Oğuzlar) Basmilları yenerek Kağan unvanını alırken Karlukların “sol yabgu” unvanını aldıklarını ve “sağ yabgu” unvanının Oğuzlara geçtiği görüşünü dile getirmiştir (Omeljan, 1951, 270-300; Golden, 1992, 206). Oryantalist P. B. Golden, Oğuzların Moğolistan'dan Sir Derya Nehri'ne göçü konusunu ele almıştır (Golden, 1972, 45-84). Türkolog S. G. Klyashtorny, Oğuzların Uygur Kağanlığında başarısız isyanlar çıkardıklarını ve nihai yenilgiden sonra Sir Derya ve Aral bölgesine çekildiklerini ifade etmektedir. Ayrıca çalışmasında Oğuzların Semireçye/Yedisu'da geçici olarak bulunduklarını ve daha sonra Sir Derya'ya gittiklerini belirtmektedir (Klyashtorny, 2006, 509-512; Klyashtorny, 2016, 189-192). Peçenekleri yerinden eden Oğuzlar, 9. yüzyılda Sir Derya bölgesinde başkenti Yengikent (Yenikent) olan kendi devletlerini kurdular. el-İstahrî'ye göre, Guzarların ülkesinin sınırları Hazarlar ve Kimaklar, Karlukların ve Bulgarların ülkesi ve Cürcan'dan Farab ve İspidjab'a kadar Müslüman ülkelerin sınırları arasında kalmaktaydı. (Materialy po, 1939, 167). Bu dönemden itibaren Müslüman çevrelerinin kaynaklarında sıkça görünmeye başladılar ve Oğuz destanı “Korkut” (Korkut-Ata) şeklinde kendi otantik kaynaklarını yarattılar (Kniga moyego deda Korkuta, 1999, 355-455). Kaşgarlı Mahmud, Reşidüddin ve Ebulgazi Bahadır Han'ın eserlerinde Oğuzlar hakkında pek çok bilgi bulunmaktadır (al-Kashgari, 2005; Kononov, 1958). Oğuz Devleti'nin maddi kültürüne ışık tutan Oğuzların arkeolojik anıtlarını da akılda tutmak gerekir (Tolstoy, 1951, 93-102; Smailov, 1997).

985 yılında Rus prensi Vladimir ile ittifak halinde Volga Bulgarlarına akınlar düzenleyen Oğuzlar 1050'de Don ve Dinyeper nehirleri kıyılarında Peçenekler ve Ruslarla savaştılar. 1040'lı yıllarda Selçuklu Türkmenleri ve Karluk Türkmenleri, Oğuzların Sir Derya boylarındaki devletini dağıtarak onları Volga bölgesine (Klyashtorny, 2001, 74-159, 111-112) ve Küçük Asya'ya gitmeye zorladılar.

11. yüzyıldan itibaren Sir Derya Oğuzları 24 boydan meydana gelmekteydi. 24 Oğuz boyuna ait ilk liste Kaşgarlı Mahmud tarafından Divan ü Lügati't-Türk adlı eserinde zikredilmektedir. Fakat bu listede Kaşgarlı Mahmud 22 boyun ismine yer vermektedir. 24 Oğuz boyuna ait tam liste ilk kez Reşidüddin tarafından Câmîü't-Tevârih adlı eserinde verilmiştir (Çelik, 2022, 664). Kaşgarlı Mahmud'da olmamasına karşın, Reşidüddin'de belirtildiği gibi Sir Derya bölgesine gelen 24 Oğuz boyunun Bozok ve Üçok adıyla iki ana kola ayrıldıkları görülmektedir. Oğuz Kağan Destanı'nda Bozokların, büyük oğul olarak doğuda, sağ tarafta bulundukları, hâkimiyeti sembolize eden yay sahibi oldukları; küçük oğlu temsil eden Üçokların ise batıda, sol tarafta bulundukları ve bağlılığı temsil eden ok sahibi oldukları hikâye edilir. Muhtemelen Bozokların bulunduğu Sir Derya'nın doğusundaki topraklardaki egemenliğin kaybedilmesi, Sir Derya ve batı topraklarındaki Üç Okların hâkimiyeti süreç içerisinde ele geçirmeleriyle neticelendi. Nitekim Oğuzların bu bölgelerdeki faaliyetlerini destanlaştıran Dede Korkut'ta hâkimiyet İç-Oğuz olarak da adlandırılan Üçoklarda iken Bozoklar Taş/Dış Oğuz olarak anılmaktadır. Elbette Üçokların hâkimiyeti ele geçirmelerinde Sir Derya Bölgesindeki Oğuz boyları arasında İslâmiyet'in yayılmaya başlamasıyla yeni bir güç ve meşruiyet alanının oluşmasının da önemli bir rolü olmuştur (Bulduk, 1997, 109-116). Oğuz Yabguları ve Selçukluların İslâmiyet'e geçiş süreçlerinde ortaya çıkmaları Oğuznamelerdeki hikâyeleri de doğrulamaktadır.

Türk tarihinin dönüm noktalarından biri hiç şüphesiz Türklerin İslâmiyet'i kabule başlamalarıdır. 1000'li yıllarda Anadolu ve Suriye bölgelerine yoğun bir şekilde göç eden Oğuzlar, İslâmiyet'i kabul etmeleri sonrası, her ne kadar farklı görüşler olsa da, Türkmen olarak ifade edilmeye başlanmışlardır. Bu süreç başta Cend şehrinde olmak üzere Oğuz Yabguları ile başlamıştır. Oğuz Yabgu Devleti'nin yıkılması akabinde İslâmiyet'i kabul eden Kınık boyuna mensup Selçuklu ailesinin bir kolu İran coğrafyasında devlet kurmuş, bir diğer kolu ise nüfus yoğunluğunu yönlendirecek saha arayışıyla Anadolu'ya akınlara başlamıştır. Bu akınlar neticesinde Anadolu'da Türkiye Selçukluları Devleti kurulmuştur. Türkiye Selçukluları Devleti'ni, Anadolu Beylikleri ve Kayı boyuna mensup Osmanlılar takip etmiştir. Selçukluların İslâm medeniyetine dâhil olması Oğuzlar açısından Türk tarihinin ana omurgasını değiştirecek çift taraflı bir politik değişime neden olmuştur. İlki Oğuzlar vasıtasıyla İslâm medeniyeti dairesinin içerisine girildi. İkinci olarak ise Türk siyasi tarihinin ağırlık merkezi ilk etapta Çin sınırından İran'a; sonrasında ise, hem siyasi hem de askeri bakımdan güçlü ve istikrarlı olan iki devlet, Türkiye Selçukluları ve Osmanlılarla birlikte Anadolu'ya ve Balkanlara taşındı (Başkan, 2022, 127-128).

1071 Malazgirt savaşı neticesinde yoğun bir Türk nüfusu Anadolu'ya doğru akmıştır. İki asır boyunca çok yoğun bir şekilde gelenler sadece konar-göçerlerden müteşekkil olmayıp dini, iktisadi ve sosyal zümreye ait kişilerin de katılımı söz konusuydu (Gümüüşçü, 2019, 228). Oğuz mensubu oymak ve cemaatler Anadolu'da dağılarak geldikleri coğrafyaların veya başlarında bulunan liderlerinin isimleri ile yeni yeni cemaat ve oymak teşekkülleri meydana getirmiştir (Yinanç, 1940, 161-187).

Anadolu'yu yurt edinmek amacıyla yapılan akınlar ve göçler 11. yüzyılda yoğunluk kazanmıştır. Bu doğrultuda ilk göç dalgasıyla birlikte Anadolu'nun Türkleşmesi süreci de başlamış oluyordu. 1220 sonrası Moğolların etkisiyle gerçekleşen ikinci göç dalgasıyla birlikte Anadolu'daki nüfus kesafeti daha da artış göstermiştir. Bu göç dalgası ekseriyetle konar-göçer nüfus olarak nitelenmiştir (Gündüz, 2002, 161). Artarak devam eden bu nüfus akımı beraberinde farklı yerleşme stratejilerin uygulanmasına yol açmıştır. Bu çerçevede uç bölgelere iskân edilen konar-göçerler;

Batı Anadolu’da kurulan beylikler ve Osmanlı Devleti’nin kuruluş sürecine etki eden faktörler içerisinde özellikle vurgulanan bir unsurdur (Şahin, 2006, 61).

1. Sosyal hayat

Oğuzların yerleşik hayata geçmesi ve şehirleri hakkında Müslüman yazarların verdiği bilgiler ilginçtir. Bazı yazarlar kasaba ve köylerin varlığını reddetmektedir. Fahreddin Mübarekşah Marvarrudî’ye göre bozkır ve çöllerdeki göçebelerin meskenleri yurt/çadırlardır (Agadzhanov, 1969, 88). el-Yakûbî, Türkistan bölgesindeki Türkleri tanımlarken, değerlendirmesinde daha kategoriktir: “*Köyleri ve surları yoktur, sadece çiviler yerine hayvan ve inek derilerinden yapılmış kemerler bulunan ve keçe ile kaplanmış Türk nervürlü çadırlarda yaşarlar*” (Materialy po, 1939, 149; al-Yakubi, 2011, 62). Hududü’l-Âlem’de (10. yüzyıl) Oğuzlar arasında şehirlerin varlığı reddedilir ve onlara çadırlarda yaşam atfedilir (Materialy po, 1939, 211; Hudüd al-Âlam, 1970, 100). Diğer yazarlar ise tam tersine Oğuzların şehir kültürüne ve yerleşik hayata geçtiklerine tanıklık ederler. Ebu Dülef, Oğuzların şehri hakkında “*Onların taştan, ağaçtan ve kamıştan bir şehirleri vardır*” demektedir (Arabskiye geography, 2010, 84). el-İdrîsî ise “*Yeni Köy’de [Oğuzların başkenti ve kışlık ikametgahı olan Yenikent (Zhankent), kaynaklarda “al-Kariyat al-khadisa”, “Dikh-i-nau” (Yeni şehir) olarak anılmıştır, (Baypakov, 1998, 71)] Müslümanlar yaşıyor. Aynı zamanda Oğuz devletinin başkentidir. Kışın Oğuzların hâkimi burada kalır. Onun (başkentini) yakınında Cend, Havara (vardır), buralarda Müslümanlar yaşar. (Şehirlerdeki) iktidar Oğuzlara aittir*” şeklinde ifade etmektedir (Arabskiye geography, 2010, 107). Ayrıca Oğuzlara ait “*Adarmah, Nuja, Badaga, Djajan, Markashan, Darku, Daranda, Garbiyan, Gargun*” şehirlerinin adını zikretmektedir (Arabskiye geography, 2010, 116). Kaşgarlı Mahmud, “*Sabran (Sauran), Suġnak (Sygnak), Sitkun (Sütken), Karazhuk (Karaçuk) ve Karnak*”ı Oğuz şehirleri olarak söylemektedir (al-Kashgari, 2005, 409-450; Materialy po, 1939, 311).

Kanaatimizce, Oğuzların yerleşik hayata geçme seviyesi hakkında Müslüman kaynaklarda yer alan bilgilerin tutarsızlığı, Kazakistan’ın bozkır kesiminin bir kısmını ele geçirdikten sonra göçebe bir yaşam tarzı sürdürmelerinden kaynaklanmaktadır. Göçebe Oğuzlar, Sir Derya’nın orta ve aşağı kesimlerindeki şehirlere sahip olmak için diğer Türklerle, özellikle de Peçenekler ve Karluklarla savaşmışlardır. Oğuzlar, Sir Derya boyunca şehir ve köyleri ele geçirmeyi başardıklarında, yarı yerleşik ve yerleşik sakinler haline geldiler. Özellikle bu süreçler Oğuzların bir kısmının Müslümanlığı benimsemesiyle yoğunlaştı. el-İdrîsî, Oğuzların Müslümanlığı kitlesel olarak benimsemesi hakkında şunları yazmaktadır: “*Farab ve Kanjîd/Kencede arasında ekinler ve bol otlaklar vardır, Türk halklarından biri -uzun zaman önce İslâm’ı benimsemiş- olan Oğuzlar, bunların etrafında yaşarlar. Bu meraları kullanarak bu bölgede hayat sürmektedirler*” (Arabskiye geography, 2010, 106). Bu nedenle, yazarların hangi belirli tarihsel dönem hakkında yazdıklarını dikkate almak ve uygun sonuçlar çıkarmak gerekir. Oğuzların yerleşik yaşam tarzından kaçınmadıkları, ancak Oğuz Devleti’nin gelişimi için tüm faydalarını kullandıkları düşünülebilir. Aynı zamanda, Oğuzların bir kısmı hala göçebe bir yaşam tarzına sahipti. Çünkü bozkırda ve yarı çöllerde veya çöllerde yaşam, nüfusu hayatta tutmak için tek alternatif olan sığır yetiştiriciliğine zorluyordu.

Orta Kazakistan’daki Oğuz yerleşimleri: zimnikler (kışlaklar) ve kaleler büyük ilgi görmektedir. Arkeolog J. E. Smailov’a göre, 9-11. yüzyıllarda Kazakistan’ın bozkır kesimindeki Ulutau-Jezkazgan bölgesinde siyasi bir merkezin oluşumuna tanıklık

ettirler. Çok sayıda çanak çömlek parçasının da kanıtladığı gibi, bu yerleşimlerde göçebelikten yerleşik hayata geçenler yaşıyordu (Smailov, 1997, 41-47). Oğuz soylularının kışın yaşadığı bu yerleşimler askeri-idari merkezlerdi. Bu yerleşimler Arap coğrafyacı el-İdrîsî tarafından şöyle özetlenmiştir: “*Oğuz şehirleri sayısızdır; kuzeye ve doğuya doğru birbiri ardına uzanırlar. Zaptedilemez dağları vardır ve orada hükümdarların sığındığı ve yiyecek malzemelerini depoladıkları müstahkem kaleleri bulunmaktadır. Orada beyleri tarafından (atanmış), ülkeyi koruyan adamlar vardır.*” (Arabskiye geography, 2010, 116-117). A. H. Margulan’a göre, 8. ve 15. yüzyıllar arasında Orta Kazakistan’daki yerleşim yerlerinde çiftçilik ve sığır yetiştiriciliği yapılması bazı göçebelerin toprağa yerleşmesine olanak sağlamıştır (Margulan, 1978, 3-37). Oğuzların 9-11. yüzyıllarda Orta Kazakistan’daki Ayakkamy, Shot-Kara ve Baskamy müstahkem yerleşimlerinde sabit konutları vardı. Konutların zemini kil, duvarları kille kaplıydı. Yemek pişirmek ve ısınmak için ocak genellikle binanın köşesinde yer alıyordu (Smailov, 1997, 41-47). Sabit konutlar şüphesiz Sir Derya üzerindeki Oğuz kasabalarındaydı.

Müslüman kaynaklar, özellikle Fahreddin Mübarekşah Marvarrudî, el-Yakûbî, İbn Fadlan, el-İdrîsî ve “Hudûdü’l-âlem”, bozkırda sahip oldukları keçeden yapılmış Oğuz çadırları hakkında bilgi vermektedir (Agadzhanov, 1969, 88; Materialy po, 1939, 149, 211; Arabskiye geography, 2010, 104, 149, 211, Kovalevsky, 1956, 100). Bu çadırların (yurtların) iç dekorasyonu hakkında karar vermek zordur. Çünkü yazılı kaynaklarda bu konuda veri yoktur. Kazak, Türkmen veya Kırgız kültüründen etnografik analogiler, yurdun iç dekorasyonu hakkındaki soruya yalnızca yaklaşık bir cevap verebilir. Yurtların ahşap ve keçeleri ne yazık ki zaman içinde toprakta kaybolmuş ve bu nedenle arkeolojik araştırmalar taşınabilir Oğuz evlerinin iç dekorasyonunu incelememize olanak sağlamamaktadır.

el-Yakûbî, Oğuzların ve diğer Türklerin kıyafetleri hakkında şu bilgileri vermektedir: “*Onlar keçe yapımında en becerikli insanlardır; çünkü kıyafetleri keçeden yapılmıştır*” (Materialy po, 1939, 149-150). Ebu Dülef ise Oğuzların giysilerini tarif ederken şöyle demektedir: “*Keten ve kürkten yapılmış giysiler giyerler; yünden değil*” (Arabskiye geography, 2010, 84). Oğuzlar, diğer göçebeler gibi, doğal malzemelerden -hayvancılık ürünlerinden- giysi yaparlardı. Ebu Dülef ayrıca “*Hindistan ve Sina (Kitai) ile ticaret yaparlar*” diye bildirmektedir (Arabskiye geography, 2010, 84). Diğer ülkelerle yapılan ticaret, ketenden dokunan giysiler hakkındaki raporlar, Oğuzların giysi yapmak için başka kumaşlar da kullandığını düşündürmektedir. Arap elçisi, seyyahı İbn Fadlan, Oğuzların giydiği Harezmi giysileri hakkında rapor vermektedir (Kovalevsky, 1956, 126).

İbn Fadlan, Oğuzların evlilik gelenekleri hakkında ise şu bilgiyi verir: “*Evlilik kuralları şöyledir: Onlardan biri diğerinden, ailesinin kadınlarından birini, kızını veya kız kardeşini ya da sahip olduğu kadınlardan birini evlendirirse, ona şu kadar ve şu kadar Harezmi elbisesi verir. Ve bunu ödedikten sonra onu evine götürür. Ve bazen verilen kalın, deve, at veya benzeri şeylerden olur. Ve (kadının) sahibinin ödemeyi kabul ettiği kalın ödenene kadar hiçbir erkek karısıyla birleşmeyecektir. Ve eğer onu ödediyse, kadının bulunduğu yere girene kadar tereddüt etmeden gider ve onu babasının, annesinin ve kardeşlerinin huzurunda alır ve bunu yapmasına engel olamazlar.*” (Kovalevsky, 1956, 126).

Burada açıkça bir gelin için kalın ödenmesinden bahsedilmektedir. Oğuz destanı “Korkut Ata”da, Dede Korkut’un Bay Bura Bey’in oğlu Bamsı Beyrek’in güzel kadını Banu Çiçek için çöpçatanlık yaptığı ve başlık parası için büyük bir kalın toplanmasına yardımcı olduğu bir hikâye anlatılır (Zhirmunsky, 1999, 490). Türklerde gelinin ailesi

geleneksel olarak bir çeyiz, ev eşyaları ve ailenin toplumdaki statüsüne uygun eşyalar hazırlardı (Kononov, 1958, 59). Kalın ve çeyiz miktarı gelin ve damadın ailelerinin sosyal statüsüne bağlıydı. Oğuz toplumundaki levirat geleneği İbn Fadlan'ın seyahat notlarında şöyle anlatılır: “Çocukları olan bir adam ölürse, çocuklarından en büyüğü, eğer öz annesi değilse, ölen babasının karısıyla evlenir.” (Kovalevsky, 1956, 126).

Bir oğul doğduğunda, onurlu insanlar tarafından ona bir isim verilir. Örneğin Oğuz folklorunda bu Korkut Ata idi. İsim verme olayında misafirlerin her birinin hediye getirdiği birkaç günlük büyük bir toy verilir (Zhirmunsky, 1999, 495). Oğuz destanı “Korkut Ata”, kahramanlık göstererek ad sahibi olma şartı ile ilişkilendirilen, yetişkinliğe, yiğitlik çağına geçişi şöyle betimler: “*Bay Bura Bey diyor ki: Söyle bana, oğlum baş kesti mi, kan döktü mü? Evet, baş kesti, kan döktü, insanları yere serdi dediler. Öyleyse bu gence bir isim vermenin zamanı gelmedi mi? Bay Bura Oğuzların diğer beylerini çağırdı ve onlara ikramda bulundu. Dedem Korkut geldi, delikanlıya bir ad verdi. Oğluna Bamsam diyorsun, (şimdi) adı boz aygırın sahibi Bamsı-Beyrek olsun. Ona bu adı ben verdim, Tanrı ona uzun ömür versin!*” Oğuzların diğer beyleri ellerini kaldırarak dua ettiler: *Bu ad bu yiğide mutluluk getirsin dediler.*” (Kniga moyego deda Korkuta, 1999, 375). Bu gelenek Türk göçebeler için oldukça tipiktir (Zhirmunsky, 1999, 491) ve Oğuz toplumunun savaşçı doğasını yansıtır.

Konargöçerlerin Anadolu'daki sosyal hayatı, yaylak-kışlak arasındaki yaşam tarzının bir yansımasıdır. Yaylak ve kışlak arasında bir hayat süren konargöçerler lâmekân (yersiz-yurtsuz) göçebelerden farklı olarak sınırları belirli bir alan dâhilinde mevsimsel göçler gerçekleştirmiştir. Yerleşiklerle irtibatları da bu nedenle daha yoğundur (Şahin, 2006, 61). Oğuz boylarını göçebe kavramından ziyade konargöçer olarak nitelendirmek gerekir. Göçebelerin belirli bir yeri bulunmamaktadır. Fakat konargöçerler mekânları belli olan yaylak ve kışlak arasında gidip gelirlerdi. Bu hayat tarzını sürdüren Oğuz boyları Mart-Nisan gibi yaylaya çıkarak hayvanlarını buralarda otlatırlardı. Eylül-Ekim aylarına kadar yaşamlarını yaylada sürdüren Oğuz boyları daha sonra tekrar asıl yerleşim yerleri olan ova, vadi veya deniz kıyılarındaki evlerine geri dönerlerdi (Bektaş Öztaşkın, 2008, 131). Osmanlı Devleti'nde konargöçerlerin yaylak ve kışlak hayatı tıpkı Hun ve Göktürk çağında olduğu gibi töreyle düzenlenmiştir. Her boyun nerede yaylayıp-kışlayacağı töreyle belirlenmiş ve resmi olarak Osmanlı kaynaklarına da kaydedilmiştir (Bektaş Öztaşkın, 2008, 170). Kısacası konargöçerler, göçebelik ile yerleşik hayat arasında bir ara yaşam tarzıdır. Bu nedenle Osmanlı belgelerinde göçerlerle ilgili olarak dikkati çeken en önemli özellik, onlardan bahsedilirken sıklıkla, “Türkmen”, “Yörük”, “Konargöçer”, “Konargöçer Yörük”, “Göçer-yörük”, “Göç-kün”, “Göç-küncü”, “Göçer-evli” ve “Göçebe” gibi kavramların veya kavram işaretlerinin geçmiş olmasıdır (Şahin, 2006, 61). Fakat konargöçerle ilgili en yaygın kullanılan Yörük ve Türkmen ifadelerini birbirinden kesin çizgilerle ayırmak güçtür. Osmanlı nezdinde bu ayrımın coğrafi bölge, siyasi miras ve siyasi düşünce bağlamında nedenleri olduğu iddialarına karşın kaynaklar çerçevesinde bu iddiayı kesinleştirmek güçtür. Örneğin Faruk Sümer'e göre Kızılırmak'ın batısında kalanlar Yörük, doğusunda kalanlar Türkmen (Sümer, 1949-1950, 520) olarak nitelendirilse de Halep Türkmenleri için Yörükân-ı Halep, Dulkadir Türkmenleri için Yörükân-ı Maraş örneklerinden de anlaşıldığı üzere kaynaklarda bu iki ifadenin birbirinin yerine kullanıldığına dair kayıtlar bulunmaktadır (Gündüz, 1997, 40).

Tufan Gündüz Karakoyunlu, Akkoyunlu, Ramazanoğlu, Karamanoğlu, Dulkadiroğlu gibi devlet ve beyliklerin Osmanlı hâkimiyetine geçmesi sonrası bu sahalarda bulunan konargöçerleri ifade etmek için Türkmen tabirinin kullanıldığını

söyler (Gündüz, 2005, 19). Üçler Bulduk ise Türkmen-Yörük ayrımını koyun-keçi örneğinden hareketle çok net bir şekilde açıklamaktadır. Türkmen boyları nispeten yüksek platolar ve su kaynaklarında yaylak kışlak hayatı sürerken hayvancılıklarının temelini daha uzun mesafelere götürülebilen koyun oluşturmaktaydı. Dağ göçerleri olarak nitelendirilebilen Yörükler ise özellikle Toros hattında yüksek ve kayalık yerlerde otlayabilen keçi sürülerine sahiptiler. Türkmenler koyunun yününi kullanarak keçe yapıp keçe çadırlarda yaşarken Yörükler keçi kılından kilimler yapıp kıl çadırlarda yaşadılar (Bulduk, 2008, 221-222).

Netice itibari ile Osmanlı kaynaklarında ister “Yörük”, ister “Türkmen” isterse de “Göçer-yörük”, “Göç-kün”, “Göç-küncü”, “Göçer-evli” , “Göçebe” tabirleri kullanılsın, hepsi de yaşam ve ekonomik geçim tarzları yerleşiklerden farklı olan konargöçer Türkleri ifade etmektedir.

Osmanlı toplumunun büyük bir kısmını şehirler, kasabalar ve köylerde yaşayan yerleşikler oluşturmakta idi. Osmanlı toplumunun bir diğer kesimi ise konargöçer yaşam sürmekte, hayvancılıkla uğraşmaları sebebiyle yaylak-kışlak arasında gidip gelmekteydiler (Şahin, 1999, 132; Erdoğan Öznlü, 2014, 169-178). XVI. yüzyıla ait vergi kayıtlarından anlaşıldığı üzere Anadolu’daki nüfusun yaklaşık % 15’i konargöçerlerden müteşekkil idi (Gündüz, 2002, 161-163). Dolayısıyla Osmanlı sosyal, ekonomik ve idari mekanizması içerisinde konargöçerler sacayaklarından birini oluşturmaktadır. Her ne kadar konargöçerler merkezi otoriteden bağımsız görünseler de kendilerine özgü düzenlenen kanunlar çerçevesinde yaşamlarını sürdürmekteydiler (Yediyıldız, 2015, 10). Kanunnamelerde geçen “*Yörük lâ mekândır ta ’yîn-i toprak olmaz her kande dilerse gezerler*” ifadesi bunların başıboş dolaşan bir zümre olduğu anlamına gelmez (Ak, 2015, 10; Gülten, 2016, 40-60). Çevreye zarar vermeleri kesinlikle yasaktı. Çevreye zarar verme meselesi özellikle yerleşikler ile konargöçerler arasındaki en önemli ihtilaf konusuydu (Gündüz, 2007, 32-33).

Hayvancılık temelli yaşam süren konargöçerlerin tarımsal alanda faaliyet gösteren yerleşiklerle en büyük sorunu her iki kesimde meydana gelen nüfus artışına binaen daralan alanda ekonomik faaliyetlerinin karşı karşıya gelmesidir (Demir, 2017, 15-31). Konargöçerlerin yerleşiklere ait tarımsal arazilere olan müdahaleleri konusunda arşiv belgelerinde çok sayıda şikâyet bulunmaktadır (Demir, 2012, 61). Yaşanan bu sorunlarda en fazla yerleşikler sıkıntı yaşamaktadır. Çünkü konargöçerler gerektiğinde bulundukları bölgeyi çok rahat terk edebilmekte, yerleşikliğe geçebilmekte ve tekrar konargöçerliğe (re-nomadizm) dönüş yapabilmekteydi (Todorova, 1988, 61). Nitekim Bozok bölgesinde 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren konargöçerlerin yerleşik hayata geçmeye başladıkları olağanüstü şekilde artan köy sayısından anlaşılmaktadır. Fakat celali isyanları döneminde yaşanan sıkıntılar nedeniyle daha önce yerleşik hayata geçmiş olan konargöçerlerin mevcut köylerini terk ederek 17. yüzyıl başlarında tekrar göçer hayata döndükleri görülmektedir. 17. yüzyılın sonlarına doğru ise bu konargöçerler tekrar yerleşik hayata geçmişlerdir (Gülten, 2019, 148-149; Öz, 1999, 791-792).

Oğuzların Kayı boyuna mensup olan Osmanlı toplum yapısında aile, temel üretim birimi olmasından dolayı geniş aile tipi olarak nitelendirilebilir. Osmanlı’da aile üç kuşağın bir arada yaşam sürdüğü, yakın akraba ve kardeşlerin ailelerinden oluşan geniş bir topluluktur. Bu aileler bir avlunun çevresinde yer alan evlerde üç kuşak bir arada yaşamaktadırlar (Ortaylı, 1991, 74). Osmanlı aile yapısı hakkında yapılan çalışmalar, klasik dönemde geniş aile tipinin yaygın olduğunu göstermektedir. Ancak, tereke defterlerinden yola çıkılarak çekirdek aile yapısına sahip olduğu da anlaşılmaktadır. Günlük yaşama dair ihtiyaçlar, ailenin güvenliği ve üretim zorluğu, Osmanlı ailesini

çekirdek aileden daha çok geniş aile yapısına uymaya zorunlu hale getirmektedir (Şentürk Dızman, 2019, 835). Oğuz hikâyelerinde genellikle tek eşlilik görülmekle beraber kadınlara saygı ve sevgi ile davranıldığı tespit edilmektedir (Kaya, 2014, 77). Oğuzlarda evlenme geleneğinde kalın ve başlık verme usulü yaygın bir uygulamadır (Sümer, 1972, 47). Kalın, tanım olarak başlık anlamına da gelmekte olup evlenecek olan erkeğin kızın babasına ödediği taşınabilir veya taşınamaz mallara denilmektedir. Kızın babası verilen bu kalın ile kızın çeyizini hazırlamakla yükümlüdür (Akgündüz, 1992, 132).

Konargöçerliğin en önemli simgelerinden biri dört türü olan ve sosyal statüye göre renklenmiş çadır idi. Çadırlarda ise günlük yaşam için gerekli olan eşyalar yanında hayvansal temelli üretime ait tezgâhlar bulunmaktaydı (Bektaş Öztaşkın, 2008, 664; Çelik, 2022, 664).

Oğuzların yaşam tarzları incelendiğinde, 10. yüzyılın başlarında Oğuz boylarının birçoğunda göçebe yaşam şeklinin mevcut olduğu görülmektedir. Ancak geleneksel Türk inanç sistemine sahip olan Oğuzların İslâmiyet’le tanıştıktan sonra yaşam şekillerinde farklılıklar yaşanmaya başlamış kalabalık bir kısmı yerleşik hayatı tercih eder olmuşlardır (Uluman, 2021, 28-29). Oğuzların göçebe olanları yaşam tarzlarının icabı olarak hayvan yetiştiriciliği yapmaktaydılar. Nitekim bu hayvanlar, binış için kullandıkları at, taşıma aracı olarak kullandıkları deve ve beslenme, ticaret ve günlük ihtiyaçları için yetiştirdikleri koyun ve sığırlardan oluşmaktaydı (Sümer, 1972, 42).

Hareketli bir yaşam tarzı süren Oğuz Türkleri göç ettikleri yerlerin iklim koşullarına uygun olarak giyim kuşam kültürü oluşturmuşlardır. Oğuzlar hakkında bilgi veren Dede Korkut Kitabında; cübbe, kaftan, gömlek, şalvar, kürk, dülbend, yaşmak, duvak, kuşak, külâh, börk, küpe, yüzük vb. giyim kuşam isimleri ve terimleri geçmektedir. Oğuzlar günlük yaşamda üst giyim olarak kepenek, kürk, cübbe, çuka, kaftan, gömlek ve don giymişler, bellerine kuşak bağlamışlar ve alt giyim olarak şalvar giymişlerdir. Kadınların ise kaftan, cübbe ve don kullandığı, başlarına çenber, duvak ve yaşmak taktıkları tespit edilmiştir. Yine çizme olarak sermüze ve paşmak giymişlerdir (Meydan-Guliyeva, 2020, 171-178). Oğuzların bir kolu olan Selçuklu Devletinde de kadınlar başlarına yaşmak ve tülbent takmışlar, erkekler ise başlarına takke, külâh, börk, kavuk ve sarık bağlamıştır. Üst giysisi olarak kaftan, gömlek ve mintan giymişlerdir. Alt giysisi olarak şalvar, çakşır, potur ve pantolon giyilmiştir. Ayaklarına çarık, pabuç ve etik adı verilen çizmeler giyen Selçuklular, bellerine de yünden ve deriden yapılmış kuşaklar takmışlardır (Kaya, 2013, 22-29). Oğuzların bir diğer kolu olan Osmanlı Devleti’nde de Oğuzlara ve Selçuklulara benzer giyim eşyaları kullanılmıştır. Gerek imparatorluğun genelinde gerekse İstanbul’da erkek kıyafeti olarak don, çakşır, şalvar, gömlek, entari, dolama, kaftan, kürk ve başlık giyilmiştir (İpşir Argıt, 2015, 231).

Zaman ve mekân farklılıklarına bağlı olarak, değişen veya gelişen kültürlerde kullanılan şahıs isimlerinde de değişim göstermiştir. Bu çerçevede Orta Asya’dan Anadolu coğrafyasına geliş sürecinde ve Anadolu’da etkileşimde bulunduğumuz kültürlerle bağlı olarak Türklerin kullandıkları şahıs adlarında da değişim yaşanmıştır. İslâmî inancın bir getirisi olarak 16. yüzyıl Anadolu’sunda kullanılan şahıs isimlerinin ekseriyeti Arapça veya Farsça kökenli olup Türkçe kökenli isimler çok azdı (Demir, 2016, 291-306).

2. İnanç sistemi

Ebu Dülef (10. yüzyıl), Oğuz şehrini tarif ederken, putları olmayan bir tapınaktan bahsetmiştir (Arabskiye geography, 2010, 84). İbnü'l-Fakih (10. yüzyıl), Oğuz Yabgusunun oğlu Balkık'ın (Balkık ibn Cabbuye/ Yabgu) anlattığı hikayeyi el-Mervezi'den naklederek, Türklerin yağmur ve kar yağdırdıkları taşlara (yada taşı) sahip olduklarını bildirmektedir (Materialy po, 1939, 153-154). Oğuz inançları hakkında ilginç bilgiler "Hududü'l-Âlem"de de (10. yüzyıl) bulunmaktadır: "*Onlar iyi veya şaşırtıcı olan her şeye taparlar. Dilencilere saygı gösterirler ve onları her gördüklerinde (onlara) taparlar. Bu dilenciler hem canlarından hem de mallarından tasarruf ederler.*" (Materialy po, 1939, 149-150; Hudüd al-'Âlam, 1970, 100).

Oğuz göçbelerinin cenaze törenleri, Oğuz inançlarının incelenmesi açısından büyük değer taşımaktadır. İbn Fadlan, Oğuzlar arasında defin işleminin ayrıntılı bir tanımını yapmıştır: "*Ve eğer onlardan saygın bir kişi ölürse, onun için bir ev gibi büyük bir mezar kazarlar, onu alırlar, ceketini, kemerini, yayını giydirebilirler, eline içinde nebid (şarap) olan tahtadan bir çanak koyarlar, önüne şarap ile ağaçtan bir kap bırakırlar, tüm malını getirip onunla birlikte bu eve koyarlar. Sonra onu bu eve oturturlar, evin üstünü bir kalasla örterler, üzerine çamurdan yurt yaparlar, sayılarına göre atlarını alırlar, onlardan yüz baş veya iki yüz baş veya bir baş öldürürler ve baş, bacaklar, deri ve kuyruk hariç etlerini yerler. (Bütün bunları) sırikların üzerine gererler ve: "İşte bunlar, üzerinde cennete gideceği atlarıdır" derler. Eğer bir adam öldürmüşse ve cesursa, öldürdüklerinin sayısınca ağaçtan suretler yontarlar ve onları mezarının üzerine koyarlar ve "Bunlar cennette ona hizmet edecek olan zürriyetidir" derler.*" (Kovalevsky, 1956, 128).

Bu bilgi, Batı Kazakistan, Urallar ve Volga bölgesinde Oğuz boylarının kaldığı yerlerde yapılan arkeolojik kazılarla da doğrulanmaktadır (Kriger, 2012, 65). İbn Fadlan, ölen kişinin mezarına yerleştirilen öldürülmüş düşmanların ahşap resimleri hakkında bilgi vermektedir. Bu sıra sıra balbal yerleştirme geleneği eski Türklerin karakteristik özelliği olup Oğuzlar bu geleneği göç ettikleri yeni topraklara taşıdılar. Cenaze törenlerinin tasvirinden, Oğuzların öbür dünya inancını, giysi ve mutfak eşyalarından silah ve atlara kadar eksiksiz bir cenaze töreni hazırladıklarını görmekteyiz.

V. V. Bartold, Zekeriya Kazvini'nin "Kozmografi" adlı eserine atıfta bulunarak, Oğuzlardan bazılarının İslâm'ı kabul etmeden önce Hristiyanlığa geçtiğini belirtmektedir (Bartold, 2002, 524-525). İslâm dinini kabul etmeden önceki dönemde Türkler daha çok Şamanist kültürün etkisindeydiler ve Gök-Tanrı (Gök-Tengri) inancını benimsemişlerdi (Keleş, 2016, 84). Eski Türk inanç sisteminde yeryüzünün gizli güçleri olduğu düşünülen unsurlar ise; dağ, tepe, kaya, ırmak, mağara, ağaç veya deniz gibi unsurlar iken gökyüzünde ise gizli güçleri ifade eden güneş, ay yıldız veya şimşek gibi unsurlar sıralanabilmektedir (Şahin-Toprak, 2016, 1311). Nitekim Orta Asya'da yer alan eski Türk toplumlarının yaşamış olduğu çeşitli bölgelerde dağ kültüne mutlaka rastlanılmıştır. Zira Türk bozkır kültür yapısında yer alan atalar mağarası geleneğinin bir devamı niteliğinde olan dağ tepelerine inşa edilen mağaralar tapınak görevi görmektedir. Dönemin hükümdarları ise at, sığır ve koyundan oluşan adak hayvanlarını burada atalarına sunarlardı (Zeren, 2017, 339).

Türklerin İslâm ordularıyla ilk karşılaşma süreci ise birçok kaynakta da yer aldığı gibi Talas Savaşı ile başlamıştır. Talas Savaşı Türklerin İslâm orduları ile ilk kez aynı safta yer aldıkları savaştır. Ancak Türkler bu sürece değin İslâm orduları ile birçok kez savaşmış fakat İslâm dinini benimsememişlerdir (Tanyu, 1978, 108). İslâmiyet'e

geçiş sürecinde ise İslâm dinini kabul eden ilk Türk topluluğu olarak Karluklar kabul edilmektedir (Kalafat, 2004, 32). Nitekim Türk boylarının İslâmiyet'i kabul etme süreçlerinin farklılıkları ise inançlarındaki farklılıkların mevcudiyetidir. Dolayısıyla Manihaizm, Gök Tanrı ve Budizm gibi inançların Türkler arasında yaygın olması bu dini inançlardan taşıdıkları uygulamaların da farklılığını ortaya koymuştur (Tanyu, 1978, 108). Nitekim Türklerin İslâmiyet'i kabul süreci ise hemen olmamış ve süreç 3 aşamalı şekilde ilerlemiştir.

1. Türklerin bireysel olarak İslâmiyet'e geçişleri (642-751)
2. Grup halinde din değiştirme, orduda ve yönetim içine görevler üstlenme (751-868)
3. Toplu din değişiklikleri ve ilk Müslüman Türk devletlerinin kuruluşları (868-940) (Turan, 2014, 136).

Oğuzların inanç dünyasında özellikle Hoca Ahmet Yesevi'nin etkisi büyüktür. Yesevilik hareketi İslâm tarihine büyük bir hareketlilik getirmiştir. Hoca Ahmet Yesevi'nin kimi kaynağa göre 99 bin kimine göre ise 12 bin müridi var idi. Bu müritler büyük bir coğrafyada alplik ve erenlik ruhuyla gaza ve cihat görevini yerine getiriyorlardı. Yesevi müritlerinin önde gelenleri "ata" sıfatıyla veya "Türk şeyhleri" olarak anılmaktaydı. Mansur Ata, Said Ata, Zengi Ata gibi ilk müritler bugünkü Kazakistan'da, Türkistan ve Deşt-i Kıpçak'ta; Seyid Ata, Hakim Ata Harezm'de ve Doğu Türkistan'da; Gözlü Ata Türkmenistan'da faaliyet göstermekteydiler. İlgi çekicidir ki Oğuzların ünlü ozanı, aksakallısı, velayet sahibi olan kişi de Korkut Ata olarak Kazak coğrafyasında bilinmektedir. Yesevi müritleri Büyük Bozkır'da "ata" sıfatı ile anılırken, Türkmenistan'dan Anadolu'ya doğru ilerledikçe bu atalar, "baba" veya "dede" sıfatını alırlar. Hacı Bektaş Veli, Sarı Saltuk Baba, Baba Sultan, Gajgaj Dede vs. bunlardan bazılarıdır. Oğuzların Korkut Ata'sının da bu coğrafyada Dede Korkut adını alması aslında şaşırtıcı değildir (Bulduk, 2022, 33-40).

Anadolu'da konargöçer hayatı sürdüren Oğuz boyları her ne kadar Müslüman olsalar da inanç bağlamında İslâmiyet öncesi bazı uygulamaları da sürdürmekte idiler. Özellikle Malazgirt zaferi sonrası Anadolu'ya gelen ve heterodoks olarak nitelenen konargöçerler üzerinde 17. asra kadar medrese-İslâm anlayışı hâkim olamamıştı. Bu nedenle Sünniliğe uymayan ve batıl olarak nitelendirilen İslâmiyet öncesi pek çok öge Anadolu'da çok yaygın bir şekilde sürdürülmüş ve günümüze kadar ulaşmıştır (Bektaş Öztaşkın, 2008, 173-174).

3. İktisadi hayat

S. G. Agacanov, 10-13. yüzyıllarda Oğuzların çoğunluğunun esas olarak göçebe ekstansif -*merada fazla emek harcanmadan yapılan doğal*- mal yetiştiriciliği ile uğraştığı sonucuna varmaktadır. Aynı zamanda, mevsimlik yaz çiftçiliği, avcılık ve balıkçılık şeklindeki tarım da onlar için önemliydi. Hem mevsimlik göçebelik hem de yarı göçebe ve uzak pastoralizm, son iki türün baskınlığı ile uygulanmıştır (Agadzhanov, 1969, 87). Bu göçebelik biçimlerini farklı kılan, göçlerin mesafeleri ve zaman aralıklarıdır. Göçebelik şeklini belirlerken, bölgenin fiziksel-coğrafi ve iklimsel koşullarını; tarımsal vahalar ile ticaret ve zanaat merkezlerinin yakınlığını dikkate almak gerekir. el-Mesûdî Oğuz göçebelerini anlatırken şöyle demektedir: "*Ve onun üzerinde, orada bulunan çöllerdeki Türklerden (olan) Oğuzların göçebelerinden birçoğu vardır: Ve bu denize (Hazar denizi) akan bilinen büyük nehirlerden Kara İrtiş Nehri ve Beyaz İrtiş Nehri, her ikisi de büyüktür, her biri Dicle ve Fırat'tan daha büyüktür; ağızları arasında yaklaşık 10 günlük yolculuk vardır; üzerlerinde Türklerden*

Kimakların ve Oğuzların (boylarının) kış ve yaz göçebeleri vardır” (Materialy po, 1939, 166). Ayrıca, “*Oğuzlar bu yerde Türkler arasında kısmen göçebe, kısmen yerleşik olarak hüküm sürmektedirler*” diye yazmaktadır (Materialy po, 1939, 166). Sonuç olarak, Oğuzlar göçebe sığır yetiştiriciliğinden yerleşik tarıma kadar farklı çiftlik türlerine sahipti.

Anonim bir Farsça eser olan “Hududü'l-Âlem” (10. yüzyıl) Oğuz bölgesi hakkında ilginç bilgiler vermektedir: “*İnsanlar ... otlaklarda ve ot bulunan her yerde yaz kış dolaşırlar. Mülkleri atlar, boğalar ve koçlardır. Silahları vardır ve biraz avcılık yaparlar. Aralarında birçok tüccar bulunur...*” (Materialy po, 1939, 211; Hüdud al-'Âlam, 1970, 100). Fahreddin Mübarekşah Marvarrudî'ye göre 12. yüzyılda Türkistan'da at, deve, koç, inek ve boğa yetiştiriliyordu. Boğa ve inek yetiştiriciliği, yerleşik yaşamın lehine tanıklık eder (Agadzhanov, 1969, 88). Oğuzlar da dâhil olmak üzere Türklerin ülkesini tarif eden Arap yazar el-Yakûbî, “*Türkistan'da çavdar denilen darı dışında tarım yoktur. Yiyecekleri sadece kısrakların sütüdür ve onların etini yerler ve en çok da av eti yerler.*” (Materialy po, 1939, 149-150; ^{al-}Yakubi, 2011, 62). Ebu Dûlefi, “*Sadece buğday yerler ve hiç sebzeleri yoktur. Ayrıca hem erkek hem de dişi koç ve keçi eti yerler*” der (Arabskiye geography, 2010, 84). el-Belhî'ye göre Oğuzlar, Maverâünnehir sakinlerine bol miktarda koyun eti sağlıyorlardı (Arabskiye geography, 2010, 90). İbn Havkal, Türkistan'daki koyunların tüm yıl boyunca otlandığını ve yılda altı ya da yedi kez üreyerek çok sayıda yavru verdiğini belirtmektedir (Materialy po, 1939, 181). Hayvan yetiştiriciliği Oğuz ekonomisinin temelini oluştuyordu.

Oğuzlar kendileri için gerekli olan eyer, yay ve ok gibi şeyleri kendileri yapıyorlardı. İbnü'l-Fakih (10. yüzyıl) ilginç bir hikâye anlatır: *Arap Halifesi Hişam'ın (724-743) Türgeş kağanına gönderdiği elçi, onu kendi başına bir eyeri düzeltirken bulur; bir süre sonra kağan elçiye Türgeş ordusunu gösterdiğinde, askerleri arasında hiç berber, terzi ve ayakkabıcı olmadığını söyler* (Arabskiye geography, 2010, 72). el-Câhiz, Türklerin okçuluktaki yetenekleri hakkında şunları söyler: “*Türk, hayvanlara ve kuşlara, yarışmalar sırasında hedeflere, insanlara, sabit heykellere, atlı resimlere ve yırtıcı kuşlara eşit derecede iyi atış yapar. Atış yaparken atı ileri geri, sağa sola, yukarı aşağı dörtmala koşturur. Harici bir ok atmayı başaramadan o on ok atmayı başarır.*” (Arabskiye geography, 2010, 49). Ayrıca şöyle der: “*Zor durumda olan bir Türk, kendisi ve atı için gerekli olan her şeyi, silahlarını ve atı için gerekli teçhizatı elinin altında bulundurun*” (Arabskiye geography, 2010, 50). el-Câhiz'in ilginç bir örneği vardır: “*Kılıç, bir savaşçının kemerinde ya da vurmak için sallayan elinde olmadan önce, her biri diğerinin işini yapmayan, nasıl yapılacağını bilmeyen birçok elden ve farklı ustalardan geçer. ...Eyer, çeşitli oklar, sadaklar, mızraklar ve diğer silahlar; saldırı ve savunma silahları için de durum aynıdır. Ve Türk bunları baştan sona kendi elleriyle, bir yoldaşından yardım istemeden yapar...*” (Arabskiye geography, 2010, 62). Bu raporlar, Türk halkının savaşta ve günlük yaşamda gerekli olan şeyleri yapma becerisine sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Arkeologların Oğuz erkek mezarlarında kılıç, ok ve yay, sadak, yüzük ve zırh; kadın mezarlarında ise tarak, ayna ve mücevher gibi çok sayıda süs ve silah eşyası bulması ilginçtir (Bisembayev, 2003, 91). Komşularla sık sık savaşmak ve otlaklar için mücadele etmek, onları askeri bir topluma dönüştürmüştür ki Oğuzların mezar envanterine yansıyan silah çeşitleri bunu ispat etmektedir.

Anadolu'da yerleşiklerle olan problemlere karşın, daha çok hayvancılık temelli ekonomik faaliyetlerin içerisinde olan konargöçerler aslında yerleşiklerle iktisadi bir bütünlük oluşturmakta idi (Erdoğan, 2007, 31-50). Konargöçerler başta İstanbul

olmak üzere Osmanlı şehirlerinin et ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamaktaydı. Etin dışında süt, yağ, peynir, yoğurt gibi hayvansal gıda ürünleri konargöçerler tarafından yaylak-kışlak mahallerine yakın pazarlarda satılmaktaydı (Gündüz, 2003, 360). Sadece gıda ürünleri değil hayvancılığa bağlı üretim olarak iplik, halı, kilim gibi ürünleri de konargöçerler pazarlamaktaydı (İnalcık, 2004, 76).

Konargöçerlerin sahip oldukları koyun sürüleri dışında deve, at ve katır sürüleri de mevcuttu. Osmanlı Devleti döneminde, kara nakliyatının ve kervan ticaretinin önemli parçası olan deve, at ve katırlar konargöçerler vasıtasıyla tedarik edilmekteydi. Savaş zamanı, ordunun ihtiyacı olan zahire, mühimmat gibi malzemelerin taşınması yine konargöçerlerden temin edilen deve, at ve katır sürüleriyle yapılmaktaydı (Şahin, 1982, 229).

Konargöçerler madenlerle ilgili çeşitli işlerde; güvenlik ve asayişin sağlanmasında, kale, derbent (Yörük, 2013, 249-266), geçit gibi yerlerin tamir ve korunmasında; çeşitli inşaa işlerinde devlet tarafından görevlendirilmişlerdir. Ayrıca ihtiyaç halinde sefere de çağırılmaktaydılar. Devlete ok, yay, mızrak gibi hafif savaş aletleri yapımı dışında şahin, atmaca, doğan, bâz, zağanos, seyfi, esper isimleriyle bilinen kuşların yuvalarının korunması, yakalanması, bakımının yapılması, eğitilmesi gibi işleri de üstlenmekte idiler (Sarı, 2018, 50, 57). Hattı zatında konargöçerlerin kısmi olarak ziraatla da uğraşmaları yerleşik hayata geçişlerine kolaylık sağladığı söylenebilir (Demir, 2015).

Sonuç

Önce Semireçye/ Yedisu topraklarına, ardından da Sir Derya'ya ve Kazakistan bozkırlarına göç eden Oğuz boyları, Orta Asya'da kendilerine özgü sosyal ve kültürel özelliklerini korumuşlardır. Yeni coğrafi ve iklimsel koşullar hayvancılığın yanı sıra tarıma geçme koşullarını da belirlemiş ve bunun sonucunda yeni yaşam biçimine uyum sağlamak zorunda kalan Oğuzların sosyal yaşamı etkilenmiştir. Göçün ilk dönemlerinde Müslüman yazarlar, Oğuzların göçebe yaşam tarzına bağlılıklarını ve yerleşik komşularına karşı savaşçılıklarını, şehir ve yerleşim yerlerinin yokluğunu not ederler. Ancak, Sir Derya Nehri boyunca uzanan kentsel vahaların fethi, tarım, yerleşik hayata geçme ve ticaretle uğraşmaya başlayan Oğuz toplumunun yaşam tarzını etkilemiş ve bu durum daha sonraki Müslüman yazarlar tarafından da kaydedilmiştir. Benzer süreç Anadolu'ya gelen Oğuzlarda da görülmüş zaman içerisinde göçebelikten yerleşik hayata geçişler yaşanmıştır.

Göçlere ve değişen toplumsal hayata rağmen, Oğuzların aile ve evlilik (kalın, levirat, ad koyma, erkekliğe kabul) ve cenaze gelenekleri büyük değişikliklere uğramadı; İslâm'ın etkisi dini inançlar için belirleyici oldu. İslâmiyet'in kabulüyle birlikte eski inançların izleri tamamen silinmemiş, aksine bazı inançlar İslâm ile sentezlenerek yeni bir yapı oluşturmuştur.

Oğuzlar yeni vatanlarında daha yerleşik hale geldiler, kışlaklar ve kaleler inşa etmeye, kasabalarda ve yerleşim yerlerinde yaşamaya, balıkçılık ve çiftçilikle uğraşmaya başladılar, Çin ve Hindistan ile uluslararası ticarete ilgi gösterdiler. Anadolu'da bulunan Oğuzlar, sadece kendi ürettikleri ürünleri tüketmekle kalmamış, aynı zamanda komşularıyla da ticaret yürütmüşlerdir. Özellikle hayvan ürünleri, el işleri ve tarım ürünleri ticareti yapmışlardır.

Sürekli savaşlar ve komşularla çatışmalar toplumun askerileşme derecesini etkilemiş, tüm erkekler yalnızca savaşçı olarak algılanmıştır. Bu durum Oğuz

mezarlarının maddi envanterine ve kahramanlık destanlarına da yansımıştır. Benzer şekilde Anadolu'da bulunan Oğuzlar da devlet için bir asker kaynağı idi.

Oğuzlar yetenekli zanaatkârlardı ve yerleşik komşuları arasında şaşkınlığa neden olan yay ve oklar, mızraklar ve eyerler, at koşumları, giysiler ve ayakkabıların tamiri gibi yaşam ve savaş için gerekli şeyleri yapma konusunda oldukça yetenekliydi. Kendi yapamadıkları giysi, baharat ve mücevher gibi malları ise takas ve ticaret yoluyla elde etmekteydiler. Oğuzlar, hayvancılıkta koyun, sığır, at ve deve yetiştirmişlerdir. Bu hayvanlar hem besin kaynağı hem de ulaşım ve ticarete kullanılmıştır. Aynı zamanda hayvancılıkla ilgili ürünler (yün, süt, deri vb.) de ekonomilerine katkı sağlamıştır. Oğuzların ekonomik hayatı, yaşadıkları coğrafya, tarihsel süreç ve etkileşimde bulundukları diğer topluluklar tarafından şekillenmiştir. Göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçiş, onların ekonomik faaliyetlerini çeşitlendirmiş ve geliştirmiştir.

Sonuç olarak, Oğuzlar, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan geniş bir coğrafyada yaşamış ve farklı kültürlerle etkileşimde bulunmuştur. Bu etkileşimler, Oğuz kültürünün zaman içinde zenginleşmesine yol açmıştır. Göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata geçiş sürecinde sosyal yapıları, dini inançları ve kültürel öğeleri büyük ölçüde etkilenmiştir, ancak Oğuzlar kökenlerine ait birçok kültürel öğeyi de korumuşlardır. Bu sayede Oğuzların temel kimliği ve kültürel mirasları yüzyıllar boyunca korunmuştur.

Kaynaklar

- “Kniga moyego deda Korkuta”. perevod V.V. Bartol'da, in *Korkut Ata – entsiklopediyalyk zhinak*/ Bas redaktor A. Nysanbaev. Almaty: “Kazakh entsiklopediiasy” Bas redaktciyasy, (1999): 355-455.
- Agadzhanov, Sergey. *Ocherki istorii oguzov i turkmen Srednei Azii IX-XII vv.* Ashkhabad: Ylym, 1969.
- Ak, Mehmet. *Teke Yörükleri (1800-1900)*. Ankara: TTK Yay., 2015.
- Akgündüz, Ahmet. “Başlık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: 5 (1992): 131-133.
- al-Yakubi, *Kniga stran (Kitap al-buldan)* /al-Yakubi; vstup.st., per., kommentarii i ukazateli L.A. Semenovoi; otv.red. D.V. Mikul'skiy; In-t vostokovedeniya RAN. Moskva: Vostochnaya literatura, 2011.
- Arabskiye geography i puteshestvenniki IX-XII vv./* Vstup.st., per. s arab., komment., texty i faksimile B.E. Kumekova, R.B. Kumekova. Tom 2. Otv. red. A.K. Muminov. Almaty: Daik – Press, 2010.
- Bartol'd, Vasily. Guzz in Bartol'd V.V. *Rabotu po istorii i pholologii turkskikh i mogol'skikh narodov*/ V.V. Bartol'd; Podgot. k izd. S.G. Klyashtorny; Otv. red. A.N. Kononov. Perepich. s izd. 1968 g., (Moskva: Vost. lit., 2002): 524-527.
- Başkan, Yahya. “İslami Dönem Devlet Yapılanmasında Oğuzlar”. *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*. 18 (2022): 126-134.
- Baypakov, Karl. *Srednevekovyie goroda Kazakhstana na Velikom Shelkovom Puti*. Almaty: Gylym, 1998.
- Bektaş Öztaşkın, Özlem. *XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Halkı*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2008.
- Bisembayev, Arman. *Arkheologicheskkiye pamyatniki srednevekoviya Zapadnogo Kazakhstana (VII-XVIII vv.)*. Ural'sk: Poligraphservis, 2003.
- Bulduk, Üçler. “Oğuznamelere Göre Üç-Ok ve Boz-Ok veya İç-Oğuz, Dış-Oğuz Meselesi”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1/3 (1997): 109-116.

- Bulduk, Üçler. “Sosyal Yaşayış, Konar-Göçerlik ve Etnisite”. *II. Yörük-Türkmen Büyük Kurultayı ve Bilim Şenliği 3-4 Mayıs 2008 Ankara Bildiriler Kitabı içinde*. Ankara: 2008: 216-223.
- Bulduk, Üçler. “Türkistan’ın Türk Ata ve Şeyhleri (Ahmet Yesevi’den Dede Korkut’a)”. *Altay Toplulukları, Destanlar ve Destan Kültürü* içinde. İstanbul: 2022: 33-40.
- Çelik, Rıfat İlhan. “Oğuznamelerde Oğuz Teşkilatlanması İle İlgili Bilgiler”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi içinde*. X. Ankara: TTK Yay., 2022: 663-672.
- Demir, Alpaslan. “1722 Tarihli Tahrir Göre Bozdoğan Yörüklerinde Şahıs Adları”, *Osmanlı Döneminde Adana ve Çukurova I* içinde., Ankara: Akademisyen A.Ş., 2016: 291-306.
- Demir, Alpaslan. “Osmanlı Devleti’nde Yörükler ile Yerleşiklerin Kavgası: Kayıp Köyler Meselesi”, *Gazi Akademik Bakış*. 11/21 (2017): 15-31.
- Demir, Alpaslan. *XVI. Yüzyılda İçel ve Çevresinde Bozdoğan Cemaati*. Ankara: Gece Kitaplığı Yay., 2015.
- Demir, Alpaslan. *XVIII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Anadolu’da Bozdoğan Yörükleri*. Ankara: Berikan Yay., 2012.
- Erdoğan Özünlü, Emine. “Osmanlı ve Kırgız Konargöçerlerinde Yurt”. *Bilig*. 71 (2014): 169-178.
- Erdoğan, Emine. “XVI. Yüzyılda Ankara Yörüklerinin İktisadi Hayatı (Tahrir Defterlerine Göre)”. *Anadolu’da Yörükler, Tarihî ve Sosyolojik İncelemeler* içinde, Editör Hayati Beşirli ve İbrahim Erdal. Ankara: Phoenix Yay., 2007, 31-50.
- Fazlallakh Rashid ad-Din, *Oguz-name*. Perevod s persidskogo, predislovie, kommentarii, primechaniya i ukazateli R.M. Shukuyrovoy. Baku: Elm, 1987.
- Golden, Peter. *An Introduction to the History of the Turkic peoples: ethnogenesis and state formation in medieval and early modern Eurasia and the Middle East*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1992.
- Gülten, Sadullah. “Osmanlı Anadolu’sunda Bir İskân Hikâyesi: Bozok Sancağı’nda Aşiretler, Köylüler ve Celâliiler (16-19. Yüzyıllar)”. *History Studies*. 11/1 (2019): 128-154.
- Gülten, Sadullah. *Atayurttan Anayurda Yörükler*. Ankara: Gece Yay., 2016.
- Gümüşçü, Osman. *Türk İskan Sistemi veya Uc-Fetih-İskan Döngüsü (XI-XVI. Yüzyıl)*. İstanbul: Yeditepe Yay., 2019.
- Gündüz, Tufan. “Konargöçer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: 26 (2002): 161-163.
- Gündüz, Tufan. “Osmanlı Ekonomisi İçinde Konar-Göçerler”, *Prof.Dr. Kazım Yaşar Koprıman’a Armağan* içinde, Ankara: Berikan Yay., 2003: 358-366.
- Gündüz, Tufan. *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri Bozulus Türkmenleri (1540-1640)*. Ankara: Bilge Yay., 1997.
- Gündüz, Tufan. *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri*. İstanbul: Yeditepe Yay., 2007.
- Gündüz, Tufan. *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*. İstanbul: Yeditepe Yay., 2005.
- Hudud al-’Âlam, The Regions of the World, a Persian Geography 372 A.H./982 A.D.*, Çeviri ve açıklama: Vladimir Minorsky, editor: C.E. Bosworth. 2. Baskı. London: 1970
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*. İstanbul: Eren Yay., 2004.
- İpşirli Argıt, Betül. “Osmanlı İstanbul’unda Giyim Kuşam”. *Büyük İstanbul Tarihi*. İstanbul: IV (2015): 230-263.
- Kalafat, Yaşar. *Altaylar’dan Anadolu’ya Kamizm-Şamanizm*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2004.
- Kaya, Çetin. *VIII. ve X. Asırlar Arasında Türkistan Coğrafyasında Oğuzlar*. Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, 2014.

- Kaya, Seyfettin. *Selçuklularda Toplumsal ve Kültürel Hayat*. Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2013.
- Keleş, Bahattin. “Talas Savaşı’nın Türklerin İslamiyet’i Kabul Etmelerindeki Rolü ve Önemi”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 225 (2016): 83-96.
- Klyashtorny, Sergey. Tsentralnaya Azia v rannee srednevekov’e *Istoriya Kazakhstana i Tsentral’noi Azii*: Ucheb içinde, posobiye Abuseitova M.Kh. i dr. Almaty: Daik-Press, 2001: 74-159.
- Klyashtorny, Sergey. “Byolyuki: migratsiya odnogo iz plemen oguzov”. *Central Eurasia in the Middle Ages. Studies in Honour of Peter B. Golden* içinde, Editör: Istvan Zimonyi ve Osman Karatay. Wiesbaden: Harrassovitz Verlag, 2016: 189-192
- Klyashtorny, Sergey. “Oguzy Tsentral’noy Azii i guzy Priaral’ya”. Klyashtorny S.G., “*Pamyatniki drevnetyurkskoy pis’mennosti i etnokul’turnaya istoriya Tsentral’noy Azii*.” içinde, Sankt-Peterburg: Nauka, 2006: 509-512.
- Kononov, Andrey. *Rodoslovnaya turkmen. Sochineniye Abu-I-Gazi khana khivinskogo*. Moskva-Leningrad: Izd-vo AN SSSR, 1958.
- Kovalevsky, Andrei. *Kniga Akhmeda ibn-Fadlana o ego puteshestvii na Volgu v 921-922 gg*. Stat’yi, perevody i kommentarii. Khar’kov: KhGU, 1956.
- Kruger, Vladimir. *Kochevniki Zapadnogo Kazakhstana i sopredel’nykh territoriy v sredniye veka (X-XIV vv.)*. Uralsk: TOO “Poligraphservis”, 2012.
- Mahmud al-Kashgari, *Divan Lugat at-Turk*. Perevod, predislovie i kommentarii Z.-A.M. Auezovoi. Indeksy sostavleny R. Ermersom. Almaty: Daik-Press, 2005.
- Margulan, Alkei, *Ostatki osedlykh poseleniy v Tsentral’nom Kazakhstane*. Arkheologicheskiiye pamyatniki Kazakhstana. / Otv.red. K.A. Akishev. Alma-Ata: “Nauka” KazSSR, 1978: 3-37.
- Materialy po istorii turkmen i Turkmenii*. Tom I. (VII – XV vv.) Arabskie i persidskie istochniki. / Pod redaktsiey S.L. Volina, A.A. Romaskevicha i A.Yu. Yakubovskogo. Moskva-Leningrad: Izdatel’stvo AN SSSR, 1939.
- Meydan, Cemal ve Guliyeva, Minara. “Oğuz Türklerinde Giyim Kuşam: Dede Korkut Örneği” *Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 5 (2020): 169-191.
- Omeljan, Pritsak. “Von den Karluk zu den Karachaniden”. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*. 101 (Wiesbaden, 1951): 270-300.
- Ortaylı, İlber. “Osmanlı Toplumunda Ailenin Yeri”. *Türk Aile Ansiklopedisi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları. 1 (1991): 74-81.
- Öz, Mehmet. “Bozok Sancağında İskan ve Nüfus (1539-1642)”, *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*. Ankara: TTK Yay. 3 (1999): 787-794.
- Peter, Golden. “The Migrations of the Oğuz”. *Archivum Ottomanicum*. IV (1972): 45-84.
- Sarı, Arif. *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*. Ankara: TTK Yay., 2018.
- Smailov, Zhuman. *Pamyatniki arkheologii Zapadnoi Saryarki (Srednevekoviiye gorodisha i poseleniya)*. Balkhash: ZhezU, 1997.
- Sümer, Faruk. “XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak’ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumî Bir Bakış”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. XI/1-4 (1949-1950): 509-523.
- Sümer, Faruk. *Oğuzlar (Türkmenler)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1972.
- Şahin, İlhan. “1638 Bağdad Seferlerinde Zahir Nakline Memûr Edilen Yeni-il ve Halep Türkmenleri”. *Tarih Dergisi*. 33 (1982): 227-236.
- Şahin, İlhan. “Göçebeler”, *Osmanlı*. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 4 (1999): 132-141.
- Şahin, İlhan. *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*. İstanbul: Eren Yay., 2006.
- Şahin, Kamil ve Toprak, Salih. “Türk Kültüründe Ağaç’ın Düşünsel ve Toplumsal Bağlamı”, *Ulusal Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9/43 (2016): 1309-1316.

- Şentürk Dızman, Zeynep. “Osmanlı’dan Günümüze Türk Aile Yapısının Değerlendirilmesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 88 (2019): 833-839.
- Tanyu, Hikmet. *Türklerin Dini Tarihçesi*. İstanbul: Burak Yayınları, 1978.
- Todorova, Maria N.. “Was There a Demographic Crisis in the Ottoman Empire in the Seventeenth Century?”. *Etudes Balcaniques*. 2 (1988): 55-63.
- Tolstov, Sergey, Goroda guzov (Istoriko-etnograficheskiye etyudi). *Sovetskaya etnografiya* (1947): 55-102.
- Turan, Şerafettin. *Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2014.
- Uluman, Ali. *Oğuzların Salur Boyunun Siyasi ve Sosyo-Kültürel Tarihi*. Yüksek Lisans Tezi, Iğdır: Iğdır Üniversitesi, 2021.
- Yediylidiz, Bahaeddin. “Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış”, *Türkler*. Ankara: X (2002): 183-215.
- Yinanç, Mükrimin Halil. *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*. İstanbul: İstanbul Üniv. Yay., 1940.
- Yörük, Doğan. “XVIII. Yüzyılda Konya Çevresinde Güvenlik Meselesi ve Derbentlerle İlgili Düzenlemeler”, *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof.Dr. Nejat Göyünç’e Armağan* içinde., Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yay., 2013: 249-266.
- Zeren, Münevver Ebru. “Türklerin Devlet Anlayışında Atalar Kültünün Yeri”. *Toroslardan tanrı Dağlarına Genel Türk Tarihi Araştırmalarına Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu’na 75. Yaş Armağanı* içinde. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2017: 337-346.
- Zhirmunsky, Viktor. Oğuzskiy geroicheskiy epos i kniga “Kniga Korkuta” *Korkut Ata – encyclopediyalyk zhinak/* içinde Bas redaktor A.Nysanbayev. Almaty: “Kazakh encyclopediyasy” Bas redaksiyası, 1999.

Extended Abstract

This study analyzes the social dynamics, spiritual practices, and cultural characteristics of the Oghuz tribes in Kazakhstan and Turkey from the 8th to the 16th centuries. It seeks to explore the transformations and consistencies in their culture amid the Oghuz people’s migration from Central Asia to Anatolia. The journey of the Oghuz from Central Asia to Anatolia and the cultural changes they encountered during this era have been thoroughly examined by historians. While it can be difficult to find concrete evidence regarding the early history of the Oghuz, a variety of sources offer essential information about the states they formed in Central Asia, their conversion to Islam, and their establishment in Anatolia. Originally, the Oghuz led a nomadic lifestyle, but they gradually shifted towards a settled way of living. Those Oghuz who settled in Anatolia became known as Turkmen and played a crucial role in the foundation of the Ottoman Empire. The Turkmen maintained a semi-nomadic lifestyle, alternating between summer and winter pastures, and made considerable contributions to the social and economic fabric of the Ottoman Empire.

Throughout history, the Oghuz were recognized for their nomadic way of life, but over time, they evolved into a more settled existence. This evolution had a substantial impact on their economic and social frameworks. Initially reliant on animal husbandry, the Oghuz later broadened their pursuits to include farming, trade, and craftsmanship. Their social structure was based on extended family connections and traditional customs, with practices such as bride-price being prevalent in marriages. Although their religious practices evolved with the embrace of Islam, remnants of ancient Turkic beliefs lingered for an extended period. The Oghuz were proficient warriors and craftsmen, equipped with the skills needed to provide for themselves. However, as they transitioned to a settled lifestyle, they experienced advancements in trade and craftsmanship.

The Oghuz who migrated to Anatolia were called Turkmen and played a pivotal role in the founding of the Ottoman Empire. Despite becoming part of Ottoman society, their semi-nomadic lifestyle sometimes led to tensions with the settled population. The social life of the Oghuz was

shaped by their geographical environment, historical experiences, and interactions with other communities. The transition from a nomadic to a settled lifestyle brought diversification and development to their economic activities.

The belief system of the Oghuz exhibited a wide range of diversity over the extensive regions spanning from Central Asia to Anatolia throughout different historical eras. Initially adhering to Tengrist traditions, the Oghuz later encountered the influence of Islam as it spread. Nonetheless, the remnants of their original beliefs were not completely eliminated with the acceptance of Islam; instead, certain beliefs were integrated with Islamic elements, creating a distinctive framework. In their original belief structure, a strong reverence for natural forces, ancestors, and spirits was prominent. Sacredness was attributed to mountains, water sources, and celestial bodies. Funerary practices involved significant rituals that reflected their beliefs regarding the afterlife. For example, belongings and horses were included in the graves of the deceased, ensuring continuity of life in the afterworld. With the embrace of Islam, Sufi movements like Yesevism gained considerable traction among the Oghuz. Inspired by Khoja Ahmed Yasawi, many Oghuz integrated Islamic principles with their cultural traditions, resulting in the formation of a new belief system. However, within the semi-nomadic Oghuz in Anatolia, remnants of ancient Turkic beliefs remained evident for a prolonged period. Superstitions, beliefs in supernatural entities, and certain shamanistic rituals persisted alongside Islam. The belief system of the Oghuz was intricate and layered; during their transition from Tengrist beliefs to Islam, remnants of earlier beliefs amalgamated with the new faith, leading to a unique belief structure. This illustrates the rich and complex cultural identity of the Oghuz.

While the Oghuz are historically recognized for their nomadic ways of living, their economic activities extended beyond just animal husbandry. Spanning from Central Asia to Anatolia and adapting to various climates and geographical conditions, they modified their economic pursuits accordingly. Initially centered on nomadic herding, the Oghuz eventually moved towards a more settled existence, participating in agriculture, fishing, and trade. The significance of agriculture and trade escalated after they gained control over cities in the Syr Darya area. The Oghuz raised various livestock, including sheep, cattle, horses, and camels, which provided food as well as transportation and trade options. Moreover, livestock products like wool, milk, and leather also bolstered their economy. They were adept at handicrafts, creating their own weapons, tools, and household goods. Hunting and fishing were also key activities for their sustenance. Not only did they utilize the products they generated, but they also engaged in trade with neighboring communities, especially in animal products, handicrafts, and agricultural items. The economic landscape of the Oghuz was influenced by their geography, historical circumstances, and interactions with other societies. The transition from a nomadic lifestyle to a settled one enriched and diversified their economic endeavors.

In conclusion, the Oghuz lived across a vast region from Central Asia to Anatolia and interacted with various cultures. These interactions led to changes and enrichments in Oghuz culture over time. During the transition from a nomadic lifestyle to a settled one, their social structures, religious beliefs, and cultural elements were significantly influenced, yet they preserved many cultural aspects of their origins. This allowed the fundamental identity and cultural heritage of the Oghuz to be maintained over the centuries. This research provides valuable insights into understanding the historical development, transformation, and culture of the Oghuz. Additionally, it serves as a valuable resource for studying the shared cultural heritage of the Turkic world.

